

Den gode herdens kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2015-12-04

jais
arkitekter
—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Den gode herdens kyrka

Filborna församling, Helsingborgs kontrakt, Lunds stift
Helsingborg socken, Drottninghögsplan 3-husnr 1, Helsingborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Den gode herdens kyrka finns på Drottninghög i Filborna församling som ligger i nordöstra delen av Helsingborg. Drottninghög har fått sitt namn av en gravhög som anlades under bronsåldern. Området har varit bebott sedan 900-talet. Under medeltiden bestod marken av fäladsmark mellan staden Helsingborg och den nu nästan försvunna byn Filborna som då hade 18 gårdar. Under enskiftet i slutet av 1700-talet flyttades gårdarna ut från byn. Gård nr fem flyttades till närheten av Drottninghögen som fick ge namn till gården som senare flyttades igen till Drottninghögsvägen där boningshuset fortfarande finns kvar. Från 1918 bedrevs en stor fruktodling vid gården. Några mindre småindustrier fanns också, bland annat ett kalkbränneri.

Entrésida till bostäder.

Trädgårdsida till bostäder.

1965 beslutade regeringen att bygga en miljon bostäder under tio år för att motverka bostadsbristen. Drottninghög var en del i detta miljonprogram. De nuvarande husen byggdes 1966-1969 och var det mest storskaliga projekt som genomförts i Helsingborg med 1136 lägenheter. I området planerades också för skola och ett stadsdelscentrum. Bostäderna består av parallellställda trevåningshus av prefabricerad betong, med platta tak och gavlar och socklar klädda med tegel. Huslängorna ligger parvis med en entrégård mellan husen. På trädgårdssidan finns uteplatser och stora grönområden

med träd och kullar. Miljön är bilfri med parkering i ytterkanterna, området omges av stora vägar. Grönområde med badbassäng, tennisbana och lekplatser finns liksom ett stadsdelscentrum med bibliotek, affärer och restauranger.

Kyrkotomten gränsar mot en skolgård i norr, ett grönområde och bostadsområde i väster, en förskola i söder och en skola i öster. Något högre beläget i öster ligger centrum med affärer.

Kyrkobyggnaden

En så kallad vandringskyrka restes 1969 till det nybyggda bostadsområdet. 1977 bröts Filborna församling ut ur Maria församling och planeringen av en ny kyrka började. En arkitekttävling genomfördes 1980-81 som Lars och Kerstin Holmer vann och deras förslag uppfördes. 1984 invigdes den nya kyrkan. Vandringskyrkan flyttades till Norrland.

Underhållsarbete har skett fortlöpande på kyrkan och en ny ljudanläggning har installerats.

Lars Holmer (1929-2002) var arkitekt och konstnär med kyrkan som främsta uppdragsgivare. Kerstin Holmer (1937-) är trädgårdsarkitekt och konstnär. Pär Andersson (1926-2015) som dekormålade kyrkan var konstnär utbildad på Konstfack och Konstakademien. Han har utsmyckat t ex Visby domkyrka och kyrkorna i Storfors, Kumla, Gothen och Källunge.

Exteriör

Kyrkoanläggningen består av flera byggnadskroppar med olika funktioner. Den innehåller kyrka, samlingssal, arbetsrum och församlingsrum för ungdomsverksamhet. De olika delarna förbinds invändigt med ett kyrktorg och entréhall. Kyrkan ligger i öst-västlig riktning med altaret i öst som brukligt. Norr och söder om kyrkan ligger två smala låga byggnader innehållande pastorsexpedition i söder och i norra flygeln finns rum för församlingsverksamheten. Även dessa byggnader ligger i öst-västlig riktning. Kyrkan har formen av en basilika med ett högre mittparti med ljusinsläpp och lägre sidopartier.

Fasaderna är av rött tegel i skiftande nyanser. Fogbruket är ofta utdraget ovanpå stenarna. En låg betongsockel med varierande höjd finns, vid entrén är den nästan obefintlig. Förbandet består till största delen av löpare, vart sjunde skift är dock enbart koppstenar. Ovanför fönster och dörrar finns ett stående tegelskift. Takgesims saknas. Korgaveln mot öster har ett utkragande mittparti, i övrigt är gaveln en slät muryta utan öppningar eller dekorationer. Alla fasader är av tegel förutom ovan och under fönstren i samlingsalen där fasaden är täckt av ett skivmaterial.

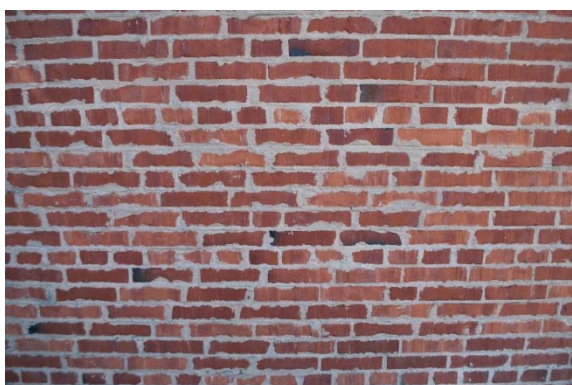
Huvudingången till anläggningen är söder om kyrkan och leder in till entréhall och kyrktorg. Muröppningen till entrén har fyra språng. Dörren är en pardörr av ek med sex glasrutor i varje dörrblad. Nederst finns en sparkplåt av koppar. Entrén markeras av ett skärmtak belagt med koppar och bärs av tre runda trästolpar. Den enda ytterdörren i kyrkorummet består av en nödutgång, denna dörr är klädd med fernissad ekpanel.

Kyrkan mot norr.

Klockstapeln.

Fasadmur med utdraget fogbruk.

Mariasalen mot väster.

Anläggningen har ett flertal ytterdörrar som vänder sig mot gården och trädgården. Dessa dörrar är av fernissad ek och glas. De olika byggnadsdelarna har invändig förbindelse men har dessutom egna separata ytterentréer.

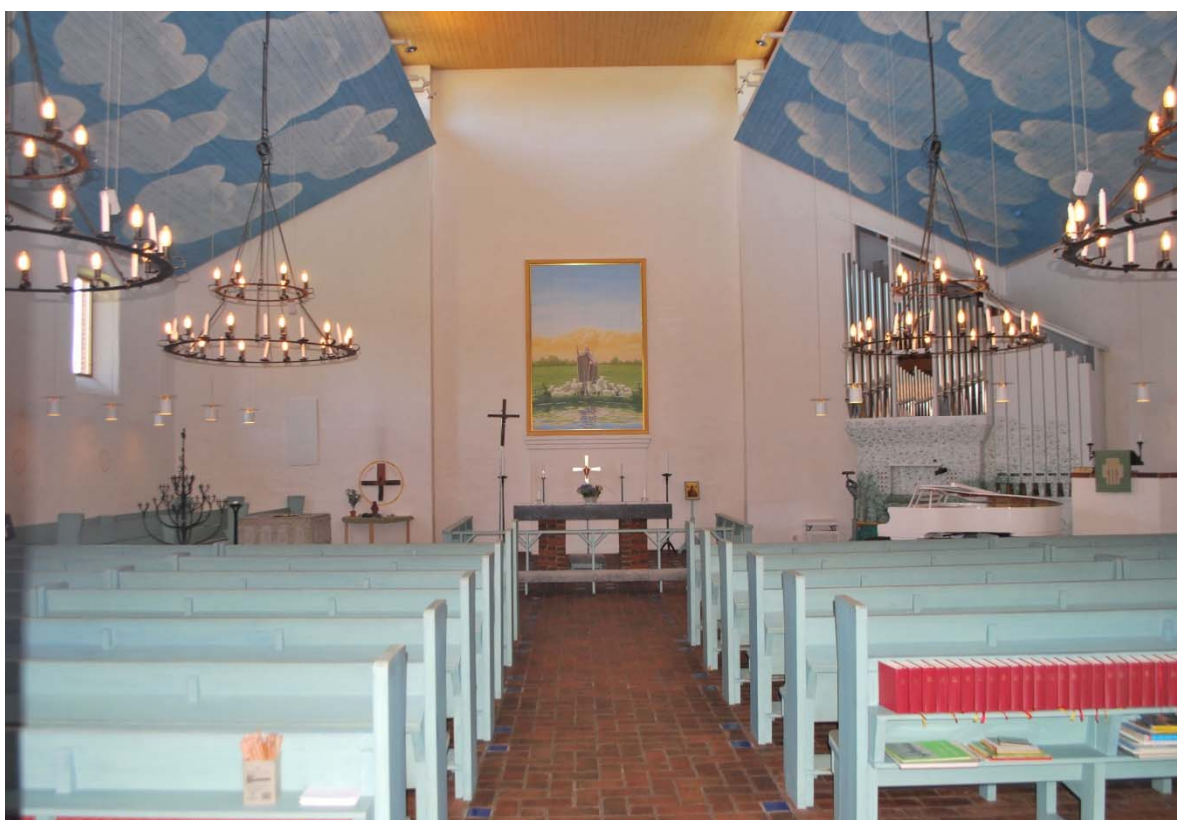
Fönstren är tvåglas isolerglas med ekbågar. Kyrkan har fem fönster av stående format. Kyrkans fasad på den högre delen, klerestoriet, upptas helt av en rad med fönster med krysspröjs, andreaskors, mot både norr och söder. Övriga byggnadsdelar har fönster av samma typ som kyrkan men av varierande format.

Kyrkan har sadeltak på den högre delen och pulpettak på de lägre delarna. Övriga tak är både sadeltak, pulpettak och oregelbundet utformade tak. Alla tak är täckta av kopparplåt lagd i skivtäckning. Avtäckningsplåtar och takavvattningen är av koppar. Stuprören är dock utbytta mot målad plåt. Kyrktaket kröns av ett kors i väster och ett lamm i öster.

En fristående *klockstapel* står sydöst om kyrkans korgavel och är murad med samma tegel som kyrkan. Fasadtegllet går ner till mark. Klockstapeln har sadeltak täckt med koppar. Ljudöppningar i alla väderstreck är täckta av ett träraster. Taket kröns av en tupp och ett kors. Klockstapelns bottenvåning är även soprum och har invändigt betonggolv och väggar av tegel.

Interiör

Kyrkan nås från det invändiga kyrktoget med tre släta gråmålade pardörrar i kyrkans västgavel. Dessutom finns en dörr till entréhallen och en dörr till biutrymmena på kyrkans södervägg.

Kyrkan mot altaret.

Kyrkorummet är nästan kvadratisk och har en hög takhöjd på drygt åtta meter på den högre mittdelen. Bänkarna är placerade i två kvarter på ömse sidor om en mittgång och med gångar även längs väggarna. Det tunga fristående altaret finns i öster. Predikstol, orgel och flygel står i sydöstra hörnet, dopfunt och ljusbärare i nordöst. *Golvet* är belagt med tegel lagt på flatan och med sockel av tegel. Kor, mittgång och dopfunt markeras av blå klinkerplattor inlagda i tegelgolvet. De blå plattorna ska symbolisera "livets vatten". Golvet är plant utan några höjdskillnader. *Väggarna* är putsade med en levande yta och vitmålade. Tolv konsekrationsskors är målade längs tre av väggarna.

I den östra väggen bildar mittpartiet en nisch från golv till tak. Altartavlan är placerad på ett utskjutande murparti i nischen. Murpartiet har tre utkragande skift överst. I korväggen finns även inmurat fem tegelstenar, i form av ett kors, från äldre kyrkor. Två kommer från 1500-talet från S:t Olaikyrsa domkyrka i Helsingör och tre stenar från 1700-talet från S:ta Mariakyrkan i Helsingborg. I den västra väggen mellan entrédörrarna finns rektangulära utskjutande murpartier som pilastrar som innehåller kanaler för luftutsug.

Fönstren är högsittande, tre mot norr, ett mot väster och ett mot söder.

Fönsternischerna är kraftigt vidgande inåt. I skiljet mellan pulpettak och högre plant tak finns ett fönsterband med spröjsar i form av kryss. Dessutom finns tre kvadratiske fönster till sakristian.

Inmertaket av brädor är dekormålat av konstnären Pär Andersson. De lägre delarna med pulpettak visar en blå ”jordisk”himmel med vita moln och den högre plana mittdelen visar en gul ”Gudshimmel” med vita moln med symboler som Guds hand, duvan och en regnbåge. Brädorna är av furu och målningen är laserad med synliga knastar. I taket hänger fyra stora ljuskronor av järn.

Sakristian har golv och väggar lika kyrkan. Bräddtak är dekorerat med blad och äpplen. Ett murat vitputsat altare med skiva av tegel står mot väggen och ovanför altaret finns en rundbågig nisch. En piscina av kalksten finns i ett av sakristians hörn. Mittemot sakristia ligger brudkammare med väggar och golv lika kyrkan och vitlaserat bräddtak.

Kyrktorg och entréhall har tegelgolv, väggarna är putsade och vitmålade. Taket är klätt med brädor. Mittpartiets högre del i kyrktorget har en dekormålning med blå stjärnor på en ockra botten, övrigt tak är vitlaserat. En stor, vitputsad öppen spis finns i rummets sydvästra hörn. Kyrktorgets fönster sitter lågt placerade och är indelade i kvadratiske rutor.

På andra sidan kyrktorget, i kyrkans förlängning, finns *Mariasalen* som i väster vänder sig mot trädgården med glaspardier. Golvet är belagt med ekparkett, taket är av vitlaserade brädor, väggarna är vävspända och målade. Vid ena sidan om salen finns kök med biutrymmen och vid andra sidan en mindre samlingsal, Märtsalen, med samma material som Mariasalen.

Den södra längan innehåller en korridor med arbetsrum, konferensrum och personalkök. Golvet är av linoleum, väggarna är vävade och målade. Taken i arbetsrummen är klädda med vitlaserade sågade brädor, i korridoren är taket av träullsplattor. Dörrarna är släta gråmålade dörrar.

Den norra längan innehåller rum för församlingens barn- och ungdomsverksamhet. Kapprum och korridor har klinkergolv och träullsplattor i taket. De flesta övriga rum har linoleumgolv och träullsplattor i taket. ”Storstugan” med öppen spis har

parkettgolv och vitlaserat bräddtak. I förbindelsen mellan längan och kyrktorg finns musikrum.

Toaletterna har blått och grönt glaserat klinkergolv.

Kyrktorget mellan kyrkan och Mariasalen.

Inredning och inventarier

Altaret från 1984 av Holmer har ben av tegel och tjock altarskiva av labradorsten med fem inhuggna kors symboliserande Kristi fem sår.

Altaret i sakristian från 1984 av Holmer är murat och vitputsat och har en skiva av tegel lika golvet. Altaret är murat intill väggen.

Altartavlan är en oljemålning på duk av Pär Andersson. Målningen har motivet Den gode herden. Herden i mitten är omgiven av en flock får som står vid en sjöstrand. I bakgrunden syns en äng och himmel.

Altarringen av målat trä består av tre raka sidor. Förmodligen från 1984 av Holmer. Ståndarna är brädformade med snedsträvor och en överliggare. Knäfallet är klätt med fårskin.

Dopfunten, från 1100-talet är av sandsten. Cuppan kommer från Belgien, foten är

nyttillverkad. Cuppan är fyrkantig och dekorerad med en relief av en rundbågsfris med kopplade spiralvridna pilastrar. Mellan valvbågarna finns stiliserade liljor. Foten är en hög cylinder med bredare bas.

Dopfun.

Altare och altartavla.

Predikstolen från 1984 av Holmer är murad av tegel och vitmålad. Predikstolen är en vinklad mur som utgår vinkelrätt från väggen. Sockel och murkrön är av rött tegel. Predikstolen är upphöjd två steg med en murad trappa.

Bänkinredningen från 1984 av Holmer är öppen med ryggar av två breda brädor och höga gavlar som vidgas upptill. Fotstöd och psalmbokshylla är integrerat. Gröna dynor ligger på sitsarna. Bänkarna är målade med äggoljetempera i ljust blågrönt.

Orgelfasad, detalj.

Klocka i klockstapel.

Torn i sakristian.

Orgeln från 1986 är tillverkad av A Mårtenssons orgelfabrik i Lund. Fasaden, ritad av Holmer, är indelad i fyra fält av trä med snedställda överdelar. Synliga pipor av metall finns i tre fält och av trä i ett fält. Den vitmålade fasaden är dekorerad med ett

bladverk av olivträd, målat av Pär Andersson. Orgeln har 21 stämmor och ca 1200 orgelpipor. Orgeln kompletteras av en flygel.

Klockorna i klockstapeln är av malm och gjutna 1984 av Bergholtz klockgjuteri. Storklocka, mellanklocka och lillklocka bär alla en text och en bild knuten till en trosartikel. Klockstolarna är av galvat stål.

Klocka av malm från 1963 med inskription är placerad i en träställning i kyrkans entré.

Övrigt

Piscina av kalksten från 1984 i sakristian.

Ljuskronor, av järn bestående av två plana järnringar, en mindre och en större som är sammanhållna av tre järnkrokar. Ringarna bär hållare för lampor och stearinljus. Fyra ljuskronor hänger i kyrkan.

Armatyr i entréhall och utanför entré är lyktor av ett metallraster.

Kyrkotomten

Kyrkan saknar kyrkogård men har en trädgård mot väster som är omgärdad av en bokhäck. Marken är delvis stenlagd med tegel, storgatsten och betongsten och delvis gräsbesädd. En liten intim gård mellan husväggar har ett vådräd i form av ett paradisäppleträd. I trädgården finns rumsskapande häckar med uteplatser och flera perennrabatter med bl.a. kryddväxter, lavendel och höstanemoner. Syren och rönträdd växer i trädgården. Blommor till altarbordet odlas också här. Ett flertal glasdörrar från församlingsrummen vänder sig mot trädgården.

Mot öster utanför den slutna korgaveln finns en inhägnad med en dubbel mur gjord av stora stenblock. På marken ligger singel och fyra lövträd växer här.

Mot norr finns delvis ett trädparti mot skolgården och delvis en gräsmatta utan avgränsning mot skolgården. Mot väster en smal plantering mot gångvägen.

Utanför stora entrén i öster finns en förplats med tegel på marken. Gången som leder till kyrkan är belagd med betongsten och storgatsten.

Byggnader på kyrkogården

Ett förråd finns norr om kyrkan. Förrådet är sexkantigt och har grönmålade träväggar och koppertak.

Kulturhistorisk karaktärisering för Den gode herdens kyrkoanläggning

Den gode herdens kyrka ligger i ett bostadsområde från slutet av 1960-talet byggt under miljonprogramstiden med trevåningslängor med stora grönområden mellan husen. Kyrkan är omgiven av skolor, centrumanläggning och bostäder.

Kyrkotomten innehåller en omsorgsfullt utformad trädgård mot väster med flera uteplatser. På östra entrésidan finns en muromgärdad plats med singel och träd för att markera korväggens betydelse och markera ett avstånd till den.

Kyrkan tillkom i en tid av intensivt kyrkobyggande då ca 700 nya kyrkor byggdes i Sverige 1945-2000, framförallt i de expanderade städernas nybyggda områden. Den nya kyrkan ersatte en vandringskyrka som tillkom när bostäderna byggdes. Kyrkan invigdes 1984 och är ritad av Lars och Kerstin Holmer. Kyrkoanläggningen är ett stort församlingskomplex med även arbetsrum och verksamhetsrum för församlingen. Alla delar är förbundna invändigt men har också egna entréer. Kyrkan är en mötesplats och vardagskyrka även utanför söndagen.

Kyrkan har ett modernt uttryck men har flera referenser till äldre arkitektur. Kyrkan har i sitt yttre basilikaform med ett högre mittparti med ljusinsläpp och lägre sidopartier, en form som anknyter till kyrkobyggnader i Rom ända från 300-talet efter Kr. Den fristående klockstapeln har referenser till italienska kampaniler. Det invändiga kyrktorget refererar till äldre tiders kyrkbacke. Kyrkan markerar sig tydligt genom sin höjd över de övriga församlingsrummen som är låga med varierande byggnadsvolymer. Kyrkan verkar vara byggd som en reaktion mot modernismen och den bryter mycket mot övrig bebyggelse i området. Den ingår inte i den tradition av moderna tegelkyrkor i helsingborgstegel som byggts i flera bostadsområden, utan hämtar sina referenser från äldre tiders kyrkobyggande samtidigt som dess inre färgsättning är typisk för 1980-talet.

Kyrkoanläggningen har ytterväggar av tegel i skiftande nyanser av rött och ett utdraget fogbruk över stenarna som ger muren ett levande intryck.

Den är enhetlig i sitt yttre uttryck med gedigna material som tegel, koppartak och ek i fönster och dörrar.

Det gemensamma för flera av de större offentliga rummen är det mörka vackra tegelgolvet, ojämnt putsade väggar och laserade brädor i taket med målningar. Dörrarna sitter i väggarna utan foder. Materialen är gedigna. Det finns en omsorg om detaljer i anläggningen. Rummen ger ett vänligt intryck.

Kyrkorummet är högt och inåtvänt, de övriga rummen är låga och utåtvända.

Kyrkorummet är ljust med vitputsade väggar med en varierad yta där putsning har tydliga drag av handens arbete. Den kvadratiska formen på rummet med långa bänkar och det framdragna altaret ger en närhet mellan församling och präst. Fönstren sitter högt och ger bara utblick mot himlen. Det gör rummet inåtvänt och koncentrerat. Rummet är utan höjdskillnader och utan upphöjt kor vilket betonar jämlikheten i rummet. Altaret är framdraget så att prästen inte vänder ryggen åt församlingen. Tekniken är genomtänkt och integrerad. Installationer med värme och luftutsug är dolt i golv och pilastrar vilket ger rummet en renare karaktär. Takets målningar är mycket markanta och har en naivistisk framtoning med vita moln på blå botten. Pär Andersson har gjort ett flertal kyrkomålningar i andra kyrkor, dessa tillhör de enklare. De fyra stora ljuskronorna av järn är ett positivt framträdande drag i kyrkan och tar delvis ner rummets höjd. Orgelns dekormålning med bladverk av olivträd ger ett vänligt och inbjudande intryck liksom sakristians äppeltak som kan referera både till paradiset och till den stora äppelodling som fanns på området innan det bebyggdes. Kyrkan är fylld av symboler i t ex målningarna, blå golvplattor och andreakors i fönstren.

Altaret har en 20 centimeter tjock skiva av labradorsten och är mycket tungt. Det ger inte utrymme för flexibilitet men ger istället värdighet åt rummet och betonar altarets centrala betydelse.

Församlingen har olika aktiviteter för alla åldrar som tex körer, öppen förskola, heliga danser, café och ungdomsträffar.

Rekommendationer

- Byggnadens yttre som är i stort oförändrad med material som tegel, koppar och ek bör bibehållas. Viktigt att det utdragna fogbruket lagas på samma sätt.
- Interiören är i stort oförändrad. Kyrkorummet med sin starka materialitet med tegelgolv, putsade väggar och dekorerade tak bör bibehållas. Även biutrymme som sakristia och brudkammare är omsorgsfullt utformade och bör bibehållas.
- Bevara muromgärdade förplatsen vid koret och trädgården.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkotomten skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen efter utgången av år 1939. Omfattas enligt 4 kap.4§ av tillståndsplikt.

Källor och litteratur

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast)
opublicerad 2012

Underhållsplan för Den gode herdens kyrka 2009-05-28, Wikerstål Arkitekter AB

Helsingborgs bebyggelse 1863-1971, Henrik Ranby, Helsingborg 2005

Drottninghög och Dalhem, platser att vara stolt över, Joakim Thomasson,
Kulturförvaltningen i Helsingborg 2005

Porträtt Drottninghög En stadsdel i Helsingborg, Göran Segergren Helsingborg 1989

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Drottningh%C3%B6g>

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Den gode herdens kyrka, Helsingborgs kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA, (rapportförfattare, foto och inventering)

Karl Johan Kember (granskare),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2015-08-05

Färdigställd rapport: 2015-12-04

Den gode herdens kyrka, Helsingborg - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Ej utrett
Fasadmaterial:	Tegel
Fasadkulör:	Ofärgat
Takform:	Sadeltak Pulpettak
Taktäckningsmaterial:	Plåt-koppar
Byggnadsdel:	Kyrkodel Församlingslokaler